

PIPANOVE MUHE

Ob krstni uprizoritvi *Muh* Jean-Paula Sartra v slovenščini ni razvidno, zakaj naj bi nas danes nagovarjala kaj bolj kot v skoraj sedmih desetletjih od svojega nastanka. Sicer redko posejane aktualistične odrske domislice bi delovale enako, verjetno pa bolj učinkovito, v bolj razvidnem dramskem kontekstu.

VESNA JURCA TADEL

Da so Sartrove *Muhe* že druga predstava v letošnji sezoni na podlagi besedila iz časa okrog druge svetovne vojne, najbrž govori o posebnem stanju duha v slovenski družbi; *Muhe* so bile podobno kot Brechtov *Ustavljivi vzpon Artura Uia* napisane v izjemnih zgodovinskih okoliščinah z namenom ozavestiti, prebuditi publiko in skozi umetniško delo pojasniti aktualno politično dogajanje. A medtem ko pri *Arturu Uiu* ne gre za neposredno pozivanje k akciji, ampak predvsem za preventivno razsvetljevanje publike (Brechtova analiza Uievega alias Hitlerjevega vzpona pa se je izkazala za skoraj vizionarsko), naj bi Sartrovo besedilo iz leta 1943 skozi lik Oresta nedvoumno pozivalo k uporabi proti obstoječemu političnemu ustroju. Oba teksta sta si podobna tudi v tem, da občinstvo nagovarjata posredno, zakamuflirano v drugo zgodbo; pri Brechtu je šlo sicer za to, da naredi zgodbo o vzponu diktatorja lažje razumljivo in na površini celo všečno ameriškega občinstvu, medtem ko je Sartre navezave na položaj v vichyjski Franciji zakamufliral v antični mit o Orestu zato, da bi se po eni strani izognil cenzuri, po drugi pa je želel temo posplošiti: »Mitski kontekst sem uporabil zato, da bi opozoril na absolutno vrednost svobode, ne glede na čas ali prostor. Svoboda ni iznajdba 20. stoletja.« A Sartre je imel dva povsem konkretna cilja: rojake spraviti iz apatije in občutka nemoči ter opravičiti dejanja upornikov proti nacističnemu režimu, zaradi katerih so pozneje umirali nedolžni talci: »Prava drama, tista, ki bi jo hotel napisati, je drama terorista, ki napade Nemce na cesti in povzroči usmritev petdesetih talcev.«

Zanimiv je podatek, da uprizoritev med vojno ni uspela, da pa je predstava po vojni v francoski coni okupirane Nemčije leta 1947 vzbudila nova vprašanja o smislu nemškega kesanja. Ob tem in ob dejstvu, da gre za enega precej redko uprizarjanih Sartrovih besedil, se seveda porodi vprašanje, na kaj se opira prva uprizoritev *Muh* v Sloveniji, praktično sedemdeset let po nastanku, v svobodni državi.

Želi s tem, tako kot nekoč Sartre, opozoriti na enako kričeč primer narodove pasivnosti, sklanjanja glave, skrivanja za nedoločnim vseprežemajočim občutkom krivde za zločine, ki so jih sicer zakrivali drugi, a so zato v njihovi luči vsi drobni vsakdanji grehi manj hudi, omogočajo pa stalno obtoževanje samega sebe in drug drugega ter ohranjajo družbeni krč in moreči *status quo*, kar je očitno še vedno lažje kot prevzeti polno odgovornost za svoja dejanja?

Ali se želi opreti na Oresta in njegovo spoznanje o osnovni človekovi svobodi, ki ga naenkrat najprej pripravi do radikalnega dejanja (uboja očima in matere), nato pa – v skladu s Sartrovim razumevanjem osebne svobode – ga le spravi ven iz zatohlega domačega kraja, kjer se mora vsak osvoboditi sam? Sartrov Orest je namreč, v nasprotju z antično varianto,

povsem neodvisen od volje bogov, zato lahko sam svobodno odloča o svojih dejanjih. Tako sprva pride inkognito v rodno mesto brez konkretne namere, da bi se materi Klitajmnestri in njenemu ljubimcu, zdajšnjemu kralju Ajgistu, maščeval za umor očeta. Šele ob srečanju s sestro Elektro, ki živi v upanju, da se bo brat nekoč vrnil in maščeval, ter ob soočenju z morbidnim ritualom svojih rojakov – praznikom obujanja mrtvecev, ki v živih ohranjajo nenehen občutek krivde – se naenkrat odloči za to dejanje. Dialogi v Sartrovi verziji so tezni, prežeti z njegovim filozofskim prepričanjem (zlasti razprave med Jupitrom in Orestom) in mantričnim poudarjanjem človekove svobode.

Glede na izrazit politični naboj besedila in glede na to, da so bile *Muhe* uvrščene na repertoar v času, ko je Slovenija začela polzeti v vladno pat pozicijo, iz katere so se rodile predčasne volitve, so ustvarjalci predvidoma imeli jasno izhodišče, na kaj želijo gledalce skozi to težno Sartrovo kamuflažo antičnega mita opozoriti. In res: režiser **Janez Pipan** je dogajanje nedvoumno prestavil k nam, v tukaj in zdaj, saj je cela predstava posejana z raznimi aluzijami na slovensko politično in družbeno folkloro.

Na začetku tako pride Orest (Blaž Setnikar) z učiteljem na ploščad pred slovenskim parlamentom (scenograf Marko Japelj), pred njim so zabojniki smeti, ob katerih dežura obvezni klošar; Argošane spremeni Pipan v zadržte slovenske kmete (ki, bogve zakaj, zavijajo po gorenjsko); praznik mrtvih postavi pred eno od slovenskih jam z mrtveci, pogankega svečenika spremeni v katoliškega duhovnika, ki skupaj s svojimi pijanimi, zagrenjenimi, privoščljivimi in seveda vladarja- in bogoboječimi ovčicami živi obtežen z grehi in poje pobožne pesmice, da bi se odkupil; Elektra je nesrečna uporniška pubertetnica z *dreadlocks* (Pia Zemljič), Ajgist (Rastko Krošl) sodobni blazirani politik in Klitajmnestra (**Lučka Počkaj**) njegova nezadovoljna zdolgočasena žena, Jupiter (**Renato Jenček**) pa klovnovski šaljivi bog.

Do skrajnosti pa je z raznimi znaki in referencami obložen finale. Ko se Elektra in Orest po umoru soočata s posledicami svojega dejanja – pred tem ju Pipan mimogrede postavi v incestno razmerje, dogajanje pa premakne pred ljubljansko borzo z značilnimi začasnimi šotorčki –, jima Jupiter ponudi, da ju reši pred maščevanjem erinij, če se pokesata; in medtem ko Elektro razžira obžalovanje, Orest preprosto iztakne mikrofona, v katerega Jupiter kriči govor boga brez avtoritete. Vmes se na odru prikaže nekakšen kabaretni konferansje (Brane Završan), ki se po delnem striptizu ogrne v piasč, obložen z dolarskimi bankovci, in odpleše z Orestovim učiteljem. Erinije se spremenijo v protestnike pred borzo, a jih pridejo v bele skafandre oblečeni represivni organi zaplinit. Ob tem se rov v ozadju odpre in ven prikorakajo uniformirani mrtveci, Orest pa njim in publiko

Stran / Page: 7

Doseg / Reach: 0

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 541 cm2

2 / 2

prebira dodano deklarativno besedilo o tem, da domovina ni država, da nam vladajo ljudje, ki so slabši od nas, zato je treba strniti vrste in se upreti. Vrhunci aktualizacije pa naj bi bili predvidoma naslednji: omemba »trenirkarjev« (s katerimi se Orest primerja); prizor, ko ob divjem plesu erinij v ozadju čez oder nesejo ogromen portret nasmejanega sedanjega predsednika vlade (ob čemer je del premierske publike navdušeno reagiral); in ples z dolarskim ogrinjalom, ki naj bi najbrž opozarjal na perfidno zapeljivost kapitalizma. Vse troje pa nima nič opore v siceršnji interpretaciji besedila, zlasti pa ne presega nivoja zelo preprostega dovtipa z učinkom na prvo žogo.

Čeprav naj bi torej *Muhe* odpirale oči gledalcev enako kot nekoč v vichyjski Franciji, saj naj bi bila prva slovenska uprizoritev tega besedila po režiserjevih besedah »naperjena proti sodobnim oblikam fašizma«, je to izraženo le z najbolj površinskimi, provokativnimi in nereflektiranimi zunanji znaki. In čeprav je Pipan na neki način problematiziral slovensko obsedenost z nerazčiščeno preteklostjo, predstava v svoji deklarativni teznosti ne sega dlje od vzdrževanja razcepljenosti slovenske družbe. ■

Citati so iz Gledališkega lista SLG Celje in iz Dela z dne 16. 2. 2012.

**ČEPRAV JE PIPAN NA NEKI
NAČIN PROBLEMATIZIRAL
SLOVENSKO OBSEDENOST Z
NERAZČIŠČENO PRETEKLOSTJO,
PREDSTAVA V SVOJI DEKLARATIVNI
TEZNOSTI NE SEGA DLJE OD
VZDRŽEVANJA RAZCEPLJENOSTI
SLOVENSKE DRUŽBE.**

JEAN-PAUL SARTRE

Muhe

PREVOD DRAGA AHAČIČ

REŽIJA JANEZ PIPAN

SLG CELJE

Premiera 17. 2. 2012, 190 min.